

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 1995, sp. zn. Tzn 7/95

Číslo: 30/1995

Právní věta:

Osoba, která se ukrývala před zatčením, nebyla nezákonně zbavena osobní svobody ve smyslu ustanovení § 33 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.03.1995

Spisová značka: Tzn 7/95

Číslo rozhodnutí: 30

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Rehabilitace soudní

Předpisy: § 33 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

K stížnosti pro porušení zákona Nejvyšší soud ČR zrušil usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 8. 1994 sp. zn. VII Torz 25/94, jímž bylo na podkladě stížnosti F. O. zrušeno usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 26. 5. 1994 sp. zn. 26 Rt 3/94, a sám rozhodl tak, že stížnost F. O. proti citovanému usnesení krajského soudu zamítl.

Z odůvodnění:

Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 26. 5. 1994 sp. zn. 26 Rt 3/94 byl zamítnut návrh F. O. na provedení rehabilitačního řízení podle § 33 odst. 2 zák. č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění zák. č. 47/1991 Sb. a zák. č. 633/1992 Sb. (dále jen zákona o soudní rehabilitaci).

Návrh na provedení rehabilitačního řízení F. O. podal s odůvodněním, že byl neoprávněně zbaven osobní svobody v době od roku 1949 do roku 1965. V této době se skrýval ze strachu z trestního stíhání pro protistátní činnost v souvislosti s případem tzv. skupiny „Vánoční úder“, která měla být vedena J. B. Krajský soud v Ostravě odůvodnil zamítavé rozhodnutí tím, že provedeným dokazováním nebylo zjištěno, že by F. O. byl objektivně ohrožen nějakou represí ze strany policejních či justičních orgánů a jeho ukrývání nebylo reakcí na konkrétní opatření těchto opatření.

Proti citovanému usnesení podal F. O. stížnost, kterou se domáhal vyhovění návrhu s poukazem na to, že jej tehdy hledala státní policie v celé obci a byl na něj vydán zatykač.

O stížnosti F. O. rozhodl Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 16. 8. 1994 sp. zn. VII Torz 25/94 tak, že napadené usnesení podle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. zrušil a dále podle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci vyslovil, že F. O. byl v době od 1. 3. 1949 do 8. 6. 1965 nezákonně zbaven osobní svobody v souvislosti s trestným činem uvedeným v § 2 citovaného zákona. V odůvodnění uvedl, že dokazováním bylo zjištěno, že se F. O. v době od 1. 3. 1949 do 8. 6. 1965 skrýval z obavy před zatčením a dlouhodobým vězněním, zejména u své matky, což je ověřeno nejen z jeho vyjádření, ale i z protokolů sepsaných s ním poté, co se sám přihlásil na prokuraturu v Ostravě, jakož i z vyjádření zasvěcených osob. Co se týče důvodu jednání F. O., poukázal Vrchní soud v Praze na záznam v trestním spise Státního soudu v Brně sp. zn. Or IIa 296/49, obsahující přípis státní prokuratury předsedovi senátu státního soudu s návrhem na zavedení přípravného vyšetřování F. O. pro zločin podle § 2 odst. 3 zákona č. 231/1948 Sb., vydání zatykače podle § 416 tehdy platného trestního řádu, § 13 odst. 1 zák. č. 23/1948 Sb. a § 48 zákona č. 231/1948 Sb., zabavení veškerého jmění obviněného a až do jeho dopadení přerušení trestního řízení podle § 412 tehdy platného trestního řádu tr. ř. Uvedená skutečnost svědčí podle názoru vrchního soudu zcela nepochybně o tom, že F. O. hrozilo trestní stíhání pro čin uvedený v § 2 odst. 1 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů. Délka doby, po kterou se F. O. skrýval, je vyjádřením jeho subjektivního přesvědčení o možné hrozbě zbavení osobní svobody. Objektivní pominutí nebezpečí takových následků (zmírnění represí režimu, amnestie) nemůže zkrátit rehabilitační nároky osoby, již politická perzekuce zcela jednoznačně hrozila.

Dne 25. 1. 1995 podal ministr spravedlnosti ČR u Nejvyššího soudu České republiky stížnost pro porušení zákona v neprospěch F. O. proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 8. 1994 sp. zn. VII Torz 25/94. Ve stížnosti pro porušení zákona vytkl Vrchnímu soudu v Praze, že se důsledně neřídil ustanovením § 2 zákona o soudní rehabilitaci. Uvedl, že pro závěr vrchního soudu o motivu skrývání F. O. není dostatečným důkazem přípis státní prokuratury, založený v trestním spisu Státního soudu v Brně sp. zn. Or IIa 296/49, když v celém trestním spisu není jinak o stíhání F. O. další důkaz. Zůstalo neobjasněno, na základě jakých podkladů státní prokuratura návrh na stíhání F. O. podala a zejména, jak bylo s tímto návrhem dále naloženo. Nebylo zjišťováno, zda toto řízení nebylo vedeno v samostatném spise pod samostatným jednacím číslem a zda tento spis není k dispozici. Nebyly také vyžádány vyšetřovací svazky KS SNB – Správy StB arch. č. V 2889, včetně podsvazků, ani části spisu Státního soudu v Brně sp. zn. Or IIa 296/49, které byly podle spisového přehledu odeslány k archivnímu založení. Nebyl ani učiněn pokus o objasnění, kdo a z jakých důvodů měl F. O. dne 1. 3. 1949 předvádět, přičemž měl jmenovaný uprchnout a od té doby se skrývat. Příčina jeho skrývání za nynější důkazní situace není objasněna. Státní orgány neučinily k omezení osobní svobody F. O. žádné prokazatelné úkony. Jestliže by existoval skutečný důvod a zájem orgánů StB na zbavení osobní svobody F. O., tak vzhledem ke známé praxi a způsobům jednání těchto orgánů by způsob jeho skrývání byl zcela neúčinný. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze se neopírá o nepochybně zjištěné skutečnosti a jednání F. O. bylo chybně právně hodnoceno. Závěrem ministr spravedlnosti ČR navrhl, aby Nejvyšší soud ČR podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 8. 1994 sp. zn. VII Torz 25/94 byl ve prospěch F. O. porušen zákon v ustanoveních § 2 odst. 5 tr. ř. a § 33 odst. 2 zákona, aby podle § 269 odst. 2 tr. ř. napadené rozhodnutí zrušil a dále postupoval podle § 270 odst. 1 tr. ř.

Nejvyšší soud České republiky přezkoumal podle § 267 odst. 1 tr. ř. na podkladě stížnosti pro porušení zákona správnost výroků napadeného usnesení, jakož i řízení, jež mu předcházelo, a zjistil, že zákon porušen byl.

Podle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. nezamítne-li nadřízený orgán stížnost, zruší napadené usnesení, a je-li podle povahy věci potřeba nového rozhodnutí, rozhodne sám ve věci.

Podle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci se ustanovení tohoto zákona užije obdobně k rehabilitaci a odškodnění osob nezákonně zbavených osobní svobody nebo majetku v souvislosti s

trestnými činy uvedenými v § 2 a § 4 v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, i když nebylo zahájeno trestní stíhání, pokud nedošlo k plnému odškodnění podle dříve platných předpisů. Ustanovení § 27 se užije obdobně.

Z obsahu spisu Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 26 Rt 3/94 Nejvyšší soud zjistil, že F. O. podal návrh na provedení rehabilitačního řízení z toho důvodu, že byl neoprávněně zbaven osobní svobody v době od roku 1949 do roku 1965, když se skrýval ze strachu z trestního stíhání pro protistátní činnost v souvislosti s případem tzv. skupiny „Vánoční úder“, která měla být vedena J. B. Ve věci Státního soudu Brno sp. zn. Or IIa 296/49 je zřejmé, že v ní F. O. nebyl stíhán, dokonce v této věci nebyl stíhán ani J. B. Jedinou zmínkou o F. O. ve spise je přípis Státní prokuratury Brno ze dne 29. 4. 1949 PSt II 431/49-10, jímž žádá předsedu senátu Státního soudu v Brně mimo jiné o následující: „Navrhuji proti F. O. přípravné vyšetřování pro zločin podle § 2 odst. 3 zákona č. 231/1948 Sb., vydání zatykače podle § 416 tr. ř., podle § 13 odst. 1 zák. č. 23/1948 Sb. a § 48 zákona č. 231/1948 Sb. zabavení veškerého jmění obviněného a až do jeho dopadení přerušení trestního řízení podle § 412 tr. ř.“ Podle podacího razítka došel tento přípis Státnímu soudu v Brně dne 2. 5. 1949. Vedle téhož podacího razítka se nachází referát se slovy: „Zavádím < ——— > Br. 9.5.49 Dr. Dol.“ Uvedenou závorkou byla pak ohraničená část textu výše uvedeného návrhu státního prokurátora, v němž proti F. O. navrhoval přípravné vyšetřování pro zločin podle § 2 odst. 3 zákona č. 231/1948 Sb. Další referát níže uvádí: V. K. Doruč obž. spis obv. 15 modře na zp. lístek s usnesením o zavedení příp. vyš. Vyprav zatykač a us..... (další slovo je nečitelné). Br. 9.5.49 Dr. Dol.“ Tyto pokyny, zřejmě předsedy senátu bývalého Státního soudu, svědčí o tom, že bylo přinejmenším uvažováno o zavedení přípravného vyšetřování proti F. O. Ze spisového přehledu ani z celého spisu Státního soudu v Brně sp. zn. Or IIa 296/49 však není zřejmé, zda na základě těchto úkonů předsedy senátu bylo postupováno orgány tehdejšího trestního řízení. Žádná zmínka o F. O. není ani v trestní věci obviněného J. B. a spol., vedené ve spisu Státního soudu v Brně sp. zn. Or IIa 239/49, v níž byla odsouzena řada osob pro činnost v organizaci „Tajný svaz obrození Evropy“, který podle rozsudku v této věci založil obviněný J. B.

Je nesporné, že se F. O. dne 8. 6. 1965 přihlásil na Okresní prokuratuře v Ostravě. Ve věci Krajské správy MV Ostrava sp. zn. A/8-38/65 se nachází protokol o výsledku F. O., v němž jako důvod skrývání uvedl obavu z postihu proto, že se dopustil chyby při opracování hřídele v Třineckých železárnách. V tomto spisu je také opis z rejstříku trestů F. O. ze dne 23. 10. 1965, z něhož vyplývá, že jmenovaný nemá žádný záznam v rejstříku trestů. Usnesením ze dne 4. 11. 1965 byla podle § 159 odst. 1 tr. ř. odložena věc domněle spáchaného trestného činu sabotáže.

Jak již bylo v úvodu uvedeno, Krajský soud v Ostravě své zamítavé rozhodnutí odůvodnil tím, že provedeným dokazováním nebylo zjištěno objektivní ohrožení F. O. nějakou represí ze strany policejních či justičních orgánů a jeho ukrývání tedy nebylo reakcí na nic konkrétního. Vrchní soud v Praze na základě stejných důkazů dospěl k opačnému názoru, že F. O. trestní stíhání pro čin uvedený v § 2 odst. 1 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, zcela nepochybně hrozilo. V odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že při výkladu znaků ustanovení § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci vycházel ze závěru, že byt navrhovatel nebyl v době svého skrývání dopaden a souzen, jeho životní způsob byl zmíněnou situací natolik pozměněn a omezen, že jej lze považovat za nezákonné zbavení osobní svobody podle citovaného ustanovení. Oba soudy tedy v podstatě zastávají stejný názor na výklad uvedeného ustanovení zákona o soudní rehabilitaci. Rozdílnost jejich rozhodnutí vyplývá pouze z hodnocení skutečnosti, zda provedenými důkazy byla nebo nebyla prokázána objektivní existence, nebo alespoň hrozba trestního stíhání F. O., a z toho vyplývající hrozba represe ze strany policejních nebo justičních orgánů. S tímto názorem se však Nejvyšší soud ČR neztotožnil.

V ustanovení § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci je výslovně uvedeno, že ustanovení tohoto zákona se užije obdobně k rehabilitaci a odškodnění osob nezákonně zbavených osobní svobody nebo majetku v souvislosti s trestnými činy uvedenými v § 2 a § 4 v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, i

když nebylo zahájeno trestní stíhání, pokud nedošlo k plnému odškodnění podle dříve platných předpisů“. Je tedy zřejmé, že podstata problému spočívá ve výkladu pojmu „zbavení osobní svobody“. Zákon o soudní rehabilitaci umožnil rehabilitaci osob, které byly odsouzeny za vybrané trestné činy (zločiny, přečiny, přestupky) a zároveň mj. i finanční odškodnění těchto osob za dobu výkonu trestu odnětí svobody, jež byl vykonán na základě nezákonného rozsudku, za vykonanou vazbu, atd. V řadě případů však trestní stíhání osob za činy uvedené v § 2 a § 4 tohoto zákona neskončilo jejich odsouzením, anebo vůči nim ani nebylo zahájeno trestní stíhání. Přesto však byly vystaveny represie ze strany státních orgánů, kterou lze z hlediska její intenzity přirovnat k výkonu trestu odnětí svobody. Jednalo se zejména o případy zadržení, zatčení, vzetí do vazby, anebo zařazení do tábora nucené práce podle zákona č. 247/1948 Sb., tj. případy, kdy byl občan dočasně zbaven osobní svobody konkrétním zásahem státního orgánu. V případě takových zásahů do osobní svobody byl postižený občan zcela zbaven možnosti volného pohybu, nemohl sám o své vůli změnit místo pobytu, setkávat se s různými osobami, atp. Právě rehabilitaci a odškodnění těchto osob má umožnit ustanovení § 33 odst. 2 citovaného zákona, protože bez tohoto zákonného ustanovení by tomu bránila neexistence pravomocného odsuzujícího soudního rozhodnutí.

Na základě ustanovení § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci však nelze rehabilitovat a odškodnit osoby, které se samy o své vůli ukrývaly před státními orgány. Tímto svým jednáním se totiž vyhnuly svému zatčení, popřípadě odsouzení a výkonu trestu odnětí svobody, jakož i další represie, která v dané době často byla s takovými zásahy státních orgánů spojena. I přes nespornou obtížnost jejich situace, kdy se nemohly zejména zdržovat ve svém bydlišti, zcela volně se pohybovat a stýkat zejména se svými nejbližšími příbuznými, nemohly také oficiálně být zaměstnány, nelze jejich postavení klást na roveň výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody. Osoby, které se ukrývaly před zatčením, nebyly totiž zbaveny osobní svobody tak, jak to výslovně vyžaduje § 33 odst. 2 zákon o soudní rehabilitaci.

V uplynulém období, a to zejména v letech po únoru 1948, byla řada občanů tehdejšího Československa vystavena represím a nespravedlnostem ze strany státních orgánů. Nápravy všech těchto křivd objektivně nelze zcela dosáhnout. Proto i zákon o soudní rehabilitaci, (ale i jiné zákony v této oblasti), umožňuje rehabilitaci a odškodnění alespoň těch osob, jejichž práva a svobody byly porušeny tím nejzávažnějším způsobem.

Když Nejvyšší soud ČR zjistil, že se zákon o soudní rehabilitaci, nevztahuje na případ F. O., nebylo pak nutno se zabývat námitkami uvedenými v podané stížnosti pro porušení zákona ohledně nedostatečné objasnenosti věci. Pouze v případě, že by jeho ukrývání bylo možno považovat za zbavení osobní svobody, bylo by třeba zjišťovat zejména, zda a pro jaký čin mu hrozilo nebo bylo zavedeno trestní stíhání, zda o tom věděl a zda mezi tímto stíháním a jeho ukrýváním byla příčinná souvislost.

Z těchto důvodů podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil Nejvyšší soud České republiky porušení zákona napadeným usnesením Vrchního soudu v Praze v ustanoveních § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. a § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci ve prospěch F. O. Vzhledem k tomu, že postup podle § 269 odst. 2, § 270 odst. 1 tr. ř. navrhl ministr spravedlnosti ve stížnosti pro porušení zákona podané do šesti měsíců od právní moci napadeného usnesení a byla dodržena i lhůta tří měsíců pro rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky podle § 272 tr. ř., napadené usnesení v celém rozsahu zrušil, včetně všech dalších rozhodnutí na ně obsahově navazujících, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Jelikož Nejvyšší soud ČR shledal, že rozhodnutí soudu prvního stupně je věcně správné, byť z jiných důvodů, než byly ty, z nichž tento soud vycházel, sám za podmínek ustanovení § 271 odst. 1 tr. ř. rozhodl ve věci tak, že stížnost F. O. jako nedůvodnou zamítl podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř., neboť rozhodnutí mohl učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozhodnutí správně zjištěn.